

Briuselis, 2013 11 27
COM(2013) 822 final

2013/0408 (COD)

Pasiūlymas

EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS DIREKTYVA

dėl procesinių garantijų baudžiamosiose bylose įtariamiesiems ar kaltinamiems vaikams

{SWD(2013) 480 final}

{SWD(2013) 481 final}

{SWD(2013) 492 final}

AIŠKINAMASIS MEMORANDUMAS

1. PASIŪLYMO APLINKYBĖS

1. Siūloma Europos Parlamento ir Tarybos direktyva siekiama nustatyti bendrus būtinausius baudžiamosiose bylose įtariamų ar kaltinamų vaikų ar vaikų, kurių atžvilgiu atliekamos procedūros pagal Pagrindų sprendimą 2002/584/TVR (dėl Europos arešto orderio tvarkos), teisių standartus, kurie galiotų visoje Europos Sąjungoje.
2. Stokholmo programoje¹ pabrėžiamas asmenų teisių baudžiamajame procese stiprinimas. Šios programos 2.4 punkte Europos Vadovų Taryba prašė Komisijos pateikti pasiūlymų, kuriais būtų palaipsniui stiprinamos įtariamųjų ir kaltinamųjų teisės nustatant bendrus būtinausius teisės į teisingą bylos nagrinėjimą standartus. Tokia priemonė numatyta ir ES vaiko teisių darbotvarkėje, kurią rengiant dalyvavo Europos Parlamentas, Regionų komitetas, Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas ir Europos Taryba bei kitos suinteresuotosios šalys kaip antai UNICEF, vaikų ombudsmenai valstybėse narėse ir pilietinė visuomenė².
3. Šiuo metu jau priimtos trys priemonės: 2010 m. spalio mėn. priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2010/64/ES dėl teisės į vertimo žodžiu ir raštu paslaugas baudžiamajame procese³, 2012 m. gegužės mėn. – Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/13/ES dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese⁴ ir 2013 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/48/ES dėl teisės turėti advokatą vykstant baudžiamajam procesui ir Europos arešto orderio vykdymo procedūroms ir dėl teisės reikalauti, kad po laisvės atėmimo būtų informuota trečioji šalis, ir teisės susisiekti su trečiaisiais asmenimis ir konsulinėmis įstaigomis laisvės atėmimo metu⁵. Priemonės, susijusios su laikina teisine pagalba įtariamiesiems ar kaltinamiesiems, kurių laisvė apribota, pristatomos drauge su dabartine iniciatyva bei direktyva dėl tam tikrų nekaltumo prezumpcijos aspektų ir teisės dalyvauti nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme.
4. Siūlomoje direktyvoje nustatomos specialios būtinausios taisyklės, susijusios su baudžiamosiose bylose įtariamų ar kaltinamų vaikų teisėmis. Tokiu būdu remiamas Chartijos, visų pirma 4, 6, 7, 24, 47 ir 48 straipsnių, taikymas remiantis EŽTK 3, 5, 6 ir 8 straipsniais, kaip juos išaiškino Europos žmogaus teisių teismas, savo teismo praktikoje nustatęs specialių garantijų pažeidžiamiems asmenims, visų pirma vaikams, standartus. Teismo praktikoje, be kita ko, nustatyta, kad proceso teisingumas ir teisė į teisingą bylos nagrinėjimą bus užtikrinti tik tada, kai asmuo gebės suprasti galimas proceso pasekmes bei dalyvauti ir veiksmingai naudotis savo teisėmis ir privatumo apsauga. Tokiomis sąlygomis šioje direktyvoje turėtų būti aiškiai užtikrintos vaikų procesinės garantijos.

---

¹ OL C 115, 2010 5 4, p. 1.

² Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui, 2011 2 15, COM (2011) 60 galutinis.

³ Direktyva 2010/64/ES dėl teisės į vertimo žodžiu ir raštu paslaugas baudžiamajame procese, OL L 280, 2010 10 26, p. 1.

⁴ Direktyva 2012/13/ES dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese, OL L 142, 2012 6 1, p. 1.

⁵ Direktyva 2013/48/ES dėl teisės turėti advokatą vykstant baudžiamajam procesui ir Europos arešto orderio vykdymo procedūroms ir dėl teisės reikalauti, kad po laisvės atėmimo būtų informuota trečioji šalis, ir teisės susisiekti su trečiaisiais asmenimis ir konsulinėmis įstaigomis laisvės atėmimo metu, OL L 294, 2013 11 6, p. 1.

5. Šios priemonės turėtų būti įgyvendinamos atsižvelgiant į vaiko interesus, kaip nustatyta Pagrindinių teisių chartijos 24 straipsnyje.
6. Įtariamai ar kaltinami vaikai pripažįstami ir jiems bendraujant su baudžiamajame procese dalyvaujančiomis kompetentingomis institucijomis su jais elgiamasi pagarbiai, oriai ir profesionaliai, asmeniškai ir nediskriminuojant. Tai taip pat turėtų palengvinti su baudžiamojo teisingumo sistemomis susidūrusių vaikų reintegraciją į visuomenę. Šia direktyva įtariamiesiems ar kaltinamiesiems vaikams nustatytos teisės taikomos nediskriminuojant, be kita ko, nediskriminuojant gyvenamosios vietos pagrindu.
7. Ši priemonė pristatoma kartu su Komisijos rekomendacija dėl procesinių garantijų pažeidžiamiesiems įtariamiesiems ar kaltinamiesiems ar pažeidžiamiesiems asmenims, kurių atžvilgiu atliekama Europos arešto orderio vykdymo procedūra.
8. Pasiūlymas grindžiamas Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 82 straipsnio 2 dalimi.
9. Teisė į veiksmingas teisių gynimo priemones, teisė į teisingą bylos nagrinėjimą ir teisė į gynybą nustatytos Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 47 ir 48 straipsniuose bei Europos žmogaus teisių konvencijos (toliau – EŽTK) 6 straipsnyje. Gebėjimas veiksmingai įgyvendinti šias teises iš esmės priklauso nuo įtariamo ar kaltinamo asmens gebėjimo sekti procesą ir visapusiškai jame dalyvauti, kurį gali menkinti amžius, nepakankama branda ar negalia. Tai reiškia, kad vaikams ir pažeidžiamiesiems suaugusiems reikia taikyti specialias priemones, kuriomis būtų užtikrinama, kad jie galėtų veiksmingai dalyvauti procese ir naudotis teise į teisingą bylos nagrinėjimą taip pat, kaip ir kiti įtariamieji ar kaltinamieji⁶.
10. Nesant bendros pažeidžiamo suaugusiojo apibrėžties ir atsižvelgiant į nuostatas, susijusias su subsidarumo ir proporcingumo principais, Komisija šiuo etapu susilaiko nuo šios direktyvos taikymo srities išplėtimo, kad būtų įtraukti pažeidžiami suaugusieji. Vietoj to Komisija priims rekomendaciją, kuria ragins valstybes nares nustatyti tam tikras garantijas pažeidžiamiesiems asmenims.

2. KONSULTACIJŲ SU SUINTERESUOTOSIOMIS ŠALIMIS IR POVEIKIO VERTINIMO REZULTATAI

11. 2011 m. rugsėjo 23 d., 2012 m. balandžio 26 d. ir 2012 m. gruodžio 11 d. surengti trys ekspertų posėdžiai. Valstybių narių atstovai, taip pat Europos Tarybos, Tarptautinės jaunimo ir šeimų teisėjų ir teismo pareigūnų asociacijos, Jungtinių Tautų ekspertų, gydytojų ir teisininkų, kurių specializacija – vaikų bylos, grupė aptarė priemones, kurių būtų galima imtis ES lygmeniu, kad būtų padidinta vaikų ir pažeidžiamų suaugusiųjų apsauga baudžiamajame procese.
12. Kad pagrįstų šį pasiūlymą, Komisija atliko poveikio vertinimą. Poveikio vertinimo ataskaita pateikiama adresu <http://ec.europa.eu/governance>.

3. TEISINIAI PASIŪLYMO ASPEKTAI

1 straipsnis. Dalykas

---

⁶ Pagrindinis Europos žmogaus teisių teismo principas, taikomas vertinant potencialius EŽTK 6 straipsnio pažeidimus, susijusius su įtariamaisiais ar kaltinamaisiais, kurie gali būti laikomi pažeidžiamais, grindžiamas tuo, ar asmuo gebėjo „veiksmingai dalyvauti“ nagrinėjant bylą teisme.

13. Direktyvos dalykas – nustatyti būtiniausias taisykles, susijusias su baudžiamajame procese įtariamų ir kaltinamų vaikų ir vaikų, kurių atžvilgiu atliekama Europos arešto orderio vykdymo procedūra, teisėmis.

2 straipsnis. Taikymo sritis

14. Direktyva taikoma vaikams, kuriems įtarimo ar kaltinimo įvykdžius nusikalstamą veiką pareiškimo dieną nebuvo sukakę 18 metų, iki baudžiamojo proceso pabaigos.
15. Ši direktyva nedarys poveikio nacionalinėms taisyklėms, kuriomis reglamentuojamas vaikų baudžiamosios atsakomybės amžius. Tai amžius, kurio sulaukęs vaikas už savo veiksmus gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn.
16. Kai kuriose valstybėse narėse vaikų, įvykdžiusių nusikalstama laikomą veiką, atžvilgiu pagal nacionalinę teisę baudžiamasis procesas nepradedamas, tačiau jų atžvilgiu gali būti vykdomos kitokios procedūros, kurios gali baigtis tam tikrų ribojamųjų priemonių (pavyzdžiui, apsaugos ar švietimo priemonių) nustatymu. Tokios procedūros į šios direktyvos taikymo sritį nepatenka.

3 straipsnis. Apibrėžtis

17. Vadovaujantis tarptautine teise⁷, vaiku laikomas bet kuris asmuo iki 18 metų amžiaus.

4 straipsnis. Vaiko teisė į informaciją

18. Vaikas turėtų būti nedelsiant informuojamas apie šia direktyva suteikiamas teises, papildančias teises, numatytas Direktyvos 2012/13/ES 3–7 straipsniuose, išskyrus nedidelių pažeidimų, kaip nustatyta Direktyvos 2012/13/ES 2 straipsnio 2 dalyje, atveju.
19. Jei vaiko laisvė yra apribota, raštiškame pranešime apie teises, kuris pateikiamas vaikui kaip nustatyta Direktyvos 2012/13/ES 6 straipsnyje, taip pat nurodomos šia direktyva suteikiamos teisės.
20. Ši direktyva turėtų būti įgyvendinta vadovaujantis Direktyvoje 2010/64/ES dėl teisės į vertimo žodžiu ir raštu paslaugas baudžiamajame procese nustatytais standartais.

5 straipsnis. Tėvų pareigų turėtojo teisė į informaciją

21. Šia direktyva suteikiama papildomų garantijų, susijusių su tėvų pareigų turėtojui ar kitam tinkamam suaugusiajam teikiama informacija, siekiant atsižvelgti į specifines vaikų reikmes, jei tai nepažeidžia baudžiamojo proceso atitinkamo asmens atžvilgiu eigos ir bet kokio kito baudžiamojo proceso.
22. Terminas „tėvų pareigų turėtojas“ reiškia asmenį ar instituciją, turinčius tėvų pareigas vaikui, kaip nustatyta 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamente (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo.
23. Tėvų pareigų turėtojo vaidmuo yra svarbus užtikrinant moralinę ir psichologinę paramą ir adekvačius patarimus vaikui. Tėvų pareigų turėtojas turi galimybę geriau apsaugoti įtariamo vaiko teisę į gynybą (pavyzdžiui, surasti advokatą ar apeliacine tvarka apskųsti sprendimą). Be to, tėvai taip pat yra teisiškai atsakingi ir gali būti patraukti civilinėn atsakomybėn už vaiko elgesį.

---

⁷ JT Vaiko teisių konvencijos (toliau – JT VTK) 1 straipsnis.

24. Tokia nuostata atspindi tarptautines taisykles, kaip antai Europos Tarybos Ministrų komiteto gaires dėl vaiko interesus atitinkančio teisingumo, Pekino taisykles, 2007 m. Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto Bendrąją pastabą Nr. 10 dėl vaiko teisių nepilnamečių justicijos srityje.
25. Jeigu tokios informacijos suteikimas tėvų pareigų turėtojui prieštarautų vaiko interesams, ta teisė netaikoma. Taip galėtų būti, pavyzdžiui, tuo atveju, kai tėvų pareigų turėtojas drauge su vaiku dalyvavo nusikalstamoje veikoje ir dėl to kyla interesų konfliktas. Tokiu atveju informacija teikiama kitam tinkamam suaugusiam asmeniui ir jis pakviečiamas dalyvauti. Terminas „kitas tinkamas suaugusysis“ reiškia giminaitį ar asmenį (išskyrus tėvų pareigų turėtoją), turintį socialinių ryšių su vaiku ir galintį bendrauti su institucijomis bei padėti vaikui pasinaudoti jam suteikiamomis procesinėmis teisėmis.

6 straipsnis. Teisė į advokatą

26. Šiuo straipsniu užtikrinamas privalomas advokato skyrimas baudžiamosiose bylose įtariamiesiems ar kaltinamiems vaikams.
27. EŽTK 6 straipsnio 3 dalies c punktu ir Chartijos 47 ir 48 straipsniais užtikrinama asmens teisė turėti advokatą. Direktyvoje 2013/48/ES nustatytos bendrosios taisyklės, kuriomis reglamentuojama ši visų įtariamųjų ir kaltinamųjų baudžiamajame procese teisė. Tačiau įtariamiesiems ir kaltinamiesiems taip pat leidžiama atsisakyti savo teisės į advokato pagalbą. Direktyvoje numatyta papildoma garantija – vaikams šios teisės atsisakyti neleidžiama.
28. Europos žmogaus teisių teismas ne kartą pabrėžė, kaip svarbu vaikams užtikrinti advokato pagalbą nuo pat proceso pradžios ir policijos apklausos metu, ir taip parodė, kad šios teisės atsisakymas gali kelti didžiulį pavojų. Tai, kad vaikui labai svarbu turėti advokatą, pripažįstama ir atitinkamose tarptautinėse taisyklėse, kaip antai Europos Tarybos Ministrų komiteto gairėse dėl vaiko interesus atitinkančio teisingumo⁸, Pekino taisyklėse⁹, 2007 m. Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto Bendrojoje pastaboje Nr. 10 dėl vaiko teisių nepilnamečių justicijos srityje¹⁰.
29. Tačiau tam tikrų nedidelių pažeidimų atveju privalomas advokato skyrimas būtų neproporcingas. Visų pirma tai pasakytina apie nedidelius eismo taisyklių pažeidimus, nedidelius savivaldybių nustatytų bendrų taisyklių pažeidimus ir nedidelius viešosios tvarkos pažeidimus, kurie kai kuriose valstybėse narėse laikomi nusikalstama veika. Tokių pažeidimų atveju kompetentingos institucijos, išskyrus prokuratūras ar teismus, turinčius jurisdikciją baudžiamosiose bylose, neprivalo užtikrinti šia direktyva suteikiamos teisės į privalomą advokato skyrimą.

7 straipsnis. Teisė į individualų vertinimą

30. Šiuo straipsniu užtikrinama, kad vaikui būtų suteikta teisė į individualų vertinimą. Individualaus vertinimo reikia norint nustatyti specifines vaiko reikmes apsaugos, švietimo, mokymo ir reintegracijos į visuomenę srityse ir įvertinti, ar ir koku mastu baudžiamojo proceso metu šiam vaikui reikės taikyti specialias priemones. Vaiko asmens savybės, branda, ekonominė ir socialinė aplinka gali būti labai įvairūs.
31. Individualus vertinimas turėtų būti atliktas tinkamu proceso etapu ir ne vėliau kaip iki priimančią kaltinamąjį aktą. Jis turėtų būti registruojamas pagal nacionalinę teisę.

---

⁸ 37–43 punktai.

⁹ 15.1 punktas.

¹⁰ 49 punktas.

32. Nepažeidžiant Direktyvos 2011/36/ES 8 straipsnio nuostatų, atliekant individualų vertinimą itin daug dėmesio turėtų būti skiriama vaikams, kurie buvo verčiami dalyvauti nusikalstamoje veikoje kaip prekybos žmonėmis aukos.
33. Vertinimo mastas ir išsamumas gali būti nustatomi atsižvelgiant į nusikalstamos veikos sunkumą ir bausmę, kurią vaikas gautų, jeigu būtų pripažintas kaltu už inkriminuojamą nusikalstamą veiką. Pavyzdžiui, numatoma reikalauti atlikti išsamesnį vertinimą, jei įvykdyta sunki nusikalstama veika, kaip antai apiplėšimas ar žmogžudystė.
34. Individualus vertinimas per visą baudžiamąjį procesą turi būti nuolat atnaujinamas, o anksčiau atlikti vaiko individualūs vertinimai gali būti naudojami tik juos atnaujinus.
35. Valstybės narės gali netaikyti šios prievolės, kai atsižvelgiant į aplinkybes ir į tai, ar vaikas dėl nusikalstamos veikos jau buvo patekęs į valstybės narių institucijų akiratį, atlikti individualų vertinimą būtų neproporcinga. Tokiu atveju vaikų apsaugos ar gerovės institucija turėtų būti informuota, kad individualus vertinimas neatliktas.

8 straipsnis. Teisė į sveikatos patikrinimą

36. Teisė į gydytojo atliekamą sveikatos patikrinimą ir adekvačią medicininę priežiūrą visą vaiko sulaikymo laiką yra rekomenduojama tarptautiniuose teisės aktuose, pavyzdžiui, 2007 m. Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto Bendrojoje pastaboje Nr. 10 dėl vaiko teisių nepilnamečių justicijos srityje. Dėl jauno amžiaus ir fizinio bei psichinio nebrandumo vaikai patiria daugiau netinkamo elgesio ir sveikatos problemų nei kiti įtariamieji ar kaltinamieji. Dažnai jie net nesugeba tinkamai paaiškinti savo sveikatos problemų. Itin daug dėmesio reikėtų skirti jų asmens neliečiamybės užtikrinimui, ypač sulaikymo įstaigose.
37. Tėvų pareigų turėtojo, kito tinkamo suaugusiojo ar vaiko advokato prašymu vaikams, kurių laisvė yra apribota, turėtų būti suteikta teisė į sveikatos patikrinimą. Sveikatos patikrinimą turėtų atlikti medicinos specialistas.
38. Pratęsus laisvės apribojimo ar prieš vaiką taikomų priemonių laikotarpį, sveikatos patikrinimą galima pakartoti.
39. Jei atlikus vaiko sveikatos patikrinimą padaroma išvada, kad baudžiamajame procese vaikui numatytos taikyti priemonės (pavyzdžiui, apklausa, sulaikymas) yra nesuderinamos su bendra fizine ir psichine vaiko būkle, kompetentingos institucijos turėtų imtis reikiamų priemonių, kaip numatyta nacionalinėje teisėje (pavyzdžiui, atidėti apklausą, imtis vaiko gydymo). Reikėtų tinkamai atsižvelgti į vaiko interesus.

9 straipsnis. Vaiko apklausa

40. Vaiko apklausa yra potencialiai rizikinga situacija, kurioje ne visada gerbiamos vaiko procesinės teisės ir orumas ir ne visada tinkamai atsižvelgiama į jų pažeidžiamumą.
41. Siekiant užtikrinti pakankamą vaikų, kurie ne visada gali suprasti jiems užduodamų klausimų turinį, apsaugą, įskaitant policijos apklausos metu, turėtų būti daromas apklausos garso ir vaizdo įrašas. Tačiau būtų neproporcinga reikalauti, kad kompetentingos valdžios institucijos visais atvejais užtikrintų garso ir vaizdo įrašus. Reikia tinkamai atsižvelgti į bylos sudėtingumą, inkriminuojamos nusikalstamos veikos sunkumą ir potencialias sankcijas. Jei vaiko laisvė yra apribota, visada daromas apklausos įrašas.
42. Tokie įrašai turi būti prieinami tik teisminėms institucijoms ir proceso šalims, kad būtų apsaugotas jų turinys ir kontekstas. Bet kokia vieša šių įrašų sklaida turėtų būti

draudžiama. Be to, apklausos trukmė, stilius ir tempas turi būti pritaikyti prie apklausiamo vaiko amžiaus ir brandos.

10 straipsnis. Teisė į laisvę

43. Teisė į laisvę ir saugumą įtvirtinta EŽTK 5 straipsnio 1 dalyje ir Chartijos 6 straipsnyje.
44. Vadovaujantis tarptautinėmis taisyklėmis, pavyzdžiui, JT Vaiko teisių konvencijos 37 straipsniu, 2007 m. Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto Bendrosios pastabos Nr. 10 dėl vaiko teisių nepilnamečių justicijos srityje 79 punktu ir Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija¹¹, bet kokios formos vaiko laisvės apribojimas turėtų būti taikomas tik kraštutiniu atveju ir kuo trumpesniai laikui¹².
45. Atsižvelgiant į šiuos tarptautinius standartus, šia direktyva nustatomos būtinausios sulaikymą reglamentuojančios taisyklės. Jos nustatomos nepaisant to, kad valstybės narės jau laikosi šių tarptautinių standartų, susijusių su sulaikymu, visų pirma kiek tai susiję su vaikų atskyrimu nuo suaugusiųjų ir galimybės naudotis švietimo priemonėmis, po apkaltinamojo nuosprendžio.

11 straipsnis. Alternatyvios priemonės

46. Siekiant išvengti vaikų laisvės apribojimo, kompetentingos institucijos turi imtis visų priemonių, kuriomis galima pakeisti laisvės apribojimą, kai tai labiausiai atitinka vaiko interesus. Tokios priemonės – tai, be kita ko, ataskaitų teikimas kompetentingoms institucijoms, kontaktų su tam tikrais asmenimis apribojimas ar dalyvavimas terapinio gydymo ar švietimo programose¹³.

12 straipsnis. Teisė į specialias sąlygas laisvės apribojimo atveju

47. Tam tikrais atvejais laisvės apribojimas gali būti būtinas, pavyzdžiui, kad būtų išvengta įrodymų klastojimo rizikos, poveikio liudytojams arba kai esama sąmokslu ar pabėgimo rizikos ir t. t. Tokiais atvejais elgesiui su sulaikytais vaikais reikėtų skirti ypatingą dėmesį.
48. Be to, atsižvelgdamos į vaikų, kurių laisvė apribota, pažeidžiamumą, šeiminių ryšių ir reintegracijos į visuomenę skatinimo svarbą, kompetentingos institucijos turėtų gerbti tarptautiniuose ir Europos teisės aktuose nustatytas vaiko teises ir aktyviai remti jų įgyvendinimą. Be kitų teisių, vaikams visų pirma turėtų būti suteikta teisė:
  - (a) palaikyti nuolatinį ir prasmingą ryšį su tėvais, šeima ir draugais. Šios teisės apribojimai niekada neturėtų būti naudojami kaip bausmė;
  - (b) gauti tinkamas švietimo, konsultavimo ir mokymo paslaugas,
  - (c) gauti sveikatos priežiūros paslaugas.
49. Vadovaujantis tarptautiniais standartais¹⁴, vaikai turėtų būti laikomi atskirai nuo suaugusiųjų, kad būtų atsižvelgta į jų reikmes ir pažeidžiamumą. Kai sulaikytam

¹¹ Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija Nr. (2008)11 dėl Europos nepilnamečių pažeidėjų taisyklių, 59.1 punktas; Europos Tarybos Ministrų komiteto gairės dėl vaiko interesus atitinkančio teisingumo, 19 punktas.

¹² Žr. Žaliąją knygą „Tarpusavio pasitikėjimo Europos teisingumo erdvėje didinimas“, 5 skyrius „Vaikai“, COM(2011) 327 galutinis, 2011 6 14.

¹³ Žr. 2009 m. spalio 23 d. Tarybos pamatinio sprendimo 2009/829/TVR dėl tarpusavio pripažinimo principo taikymo sprendimams dėl kardomųjų priemonių Europos Sąjungos valstybėse narėse kaip alternatyvos kardomajam kalinimui (OL L 294, 2009 11 11, p. 20) 8 straipsnį.

¹⁴ JT Vaiko teisių konvencijos 37 straipsnis, Pekino taisyklių 13.4 straipsnis, Europos Tarybos Ministrų komiteto gairių dėl vaiko interesus atitinkančio teisingumo IV.A.6.20 punktas.

vaikui sukanka 18 metų, jam turėtų būti suteikta galimybė likti toje pačioje sulaikymo įstaigoje. Šiuo tikslu turėtų būti atsižvelgta į individualias bylos aplinkybes. Tačiau šioje direktyvoje numatytomis priemonėmis nereikalaujama kurti atskirų sulaikymo įstaigų ar kalėjimų vaikams.

13 straipsnis. Savalaikis ir kruopštus bylų nagrinėjimas

50. Procese, kuriame dalyvauja vaikai, turėtų būti taikomas skubos principas, kad klausimai būtų sprendžiami sparčiau ir būtų apsaugomi vaiko interesai. Teismai turėtų laikytis ypatingo kruopštumo, kad būtų išvengta neigiamų pasekmių šeimai ar vaiko socialiniams ryšiams.

14 straipsnis. Teisė į privatumo apsaugą

51. Reikalavimas saugoti baudžiamosiose bylose įtariamų ar kaltinamų vaikų privatumą yra nustatytas tarptautiniuose standartuose¹⁵. Dalyvavimas baudžiamajame procese lemia neigiamą požiūrį į tokius žmones, o vaikų atveju gali daryti itin didelį neigiamą poveikį jų reintegracijai į visuomenę ir būsiamam profesiniam ir socialiniam gyvenimui. Vaikų privatumo apsauga baudžiamosiose bylose yra labai svarbus jaunuolių reabilitacijos elementas.
52. Vaikų teismo posėdžiai neturėtų būti vieši. Išskirtiniais atvejais teismas, tinkamai atsižvelgęs į vaiko interesus, gali nuspręsti rengti viešą posėdį.
53. Be to, atsižvelgdamos į vaiko ir šeimos interesus, valdžios institucijos turėtų neleisti viešinti informacijos (pavyzdžiui, vaiko ir šeimos narių vardų ir pavardžių bei atvaizdų), iš kurios būtų galima nustatyti tapatybę.

15 straipsnis. Tėvų pareigų turėtojo teisė į informaciją

54. Siekiant užtikrinti tinkamą pagalbą ir paramą vaikui teismo posėdžiuose, juose turėtų dalyvauti tėvų pareigų turėtojas ar kitas tinkamas suaugusysis, kaip nustatyta 5 straipsnyje.

16 straipsnis. Vaiko teisė asmeniškai dalyvauti teismo posėdyje, kuriame sprendžiamas jo kaltumo klausimas

55. Vaikams nedalyvaujant posėdyje kyla pavojus jų teisei į gynybą. Teisiamieji šiuo atveju negali teismui pateikti nei savos faktų versijos, nei įrodymų. Todėl jie gali būti pripažinti kaltais net nesuteikus jiems progos paneigti apkaltinamojo nuosprendžio prielaidas.
56. Teisė dalyvauti nagrinėjant bylą ar galimybė atsisakyti tokios teisės gavus informaciją apie ją yra būtina norint pasinaudoti teise į gynybą.
57. 16 straipsniu nustatoma, kad valstybės narės privalo užtikrinti, kad pagal Europos žmogaus teisių teismo praktiką dalyvavimo teisė būtų taikoma bet kokiam posėdžiui, kuriame sprendžiamas jo kaltumo klausimas (tiek apkaltinamojo, tiek išteisinamojo nuosprendžio atveju). Atsižvelgiant į galimas pasekmes, vaiko dalyvavimas šiame baudžiamosios bylos etape yra ypatingai svarbus.

17 straipsnis. Europos arešto orderio vykdymo procedūra

58. Direktyva taikoma vaikams, dėl kurių vyksta procesas pagal Tarybos pagrindų sprendimą 2002/584/TVR, nuo jų sulaikymo vykdančiojoje valstybėje momento.

---

¹⁵ Europos Tarybos Ministrų komiteto gairės dėl vaiko interesus atitinkančio teisingumo, IV.A.2.6.

EAO sistemos gerinimas yra pagrindinis Komisijos trečiosios ataskaitos dėl Tarybos pagrindų sprendimo dėl EAO įgyvendinimo klausimas¹⁶.

59. Vykdančiosios valstybės narės kompetentingos institucijos taiko šią teisę kaip numatyta dabartinėje direktyvoje. Taip bus skatinamas tarpusavio pasitikėjimas ir pripažinimas, nes vykdančiojoje valstybėje narėje bus užtikrinama tokia pati būtiniausia vaikų apsauga, kaip išduodančiojoje valstybėje narėje.
60. EAO vykdymo procedūros neužtruks ilgiau, kadangi šiuo straipsniu nepažeidžiami pagrindų sprendime nustatyti terminai.
61. Atsižvelgdamos į vaiko interesus ir vadovaudamosi tarptautinėmis taisyklėmis, pagal kurias bet koks vaiko laisvės apribojimas turėtų būti taikomas tik kraštutiniu atveju ir kuo trumpesniai laikui (*žr. 10 straipsnį*), kompetentingos institucijos imasi visų priemonių, kad vaikų, kurių atžvilgiu atliekamos EAO procedūros, laisvės apribojimo trukmė būtų apribota.

18 straipsnis. Teisė į teisinę pagalbą

62. Nors šia direktyva nesiekama reglamentuoti teisinės pagalbos klausimų, ja reikalaujama, kad valstybės narės užtikrintų, jog jų teisinėse sistemose būtų veiksmingai įgyvendinama teisė į advokatą.
63. Įtariamų ir kaltinamų vaikų teisė į laikiną teisinę pagalbą, kai apribojama jų laisvė arba jų atžvilgiu atliekama Europos arešto orderio vykdymo procedūra, bus reglamentuojama [siūlomoje] direktyvoje dėl laikinosios teisinės pagalbos įtariamiesiems arba kaltinamiesiems, kurių laisvė apribota, ir teisinės pagalbos vykdant Europos arešto orderio procedūrą ir [siūlomoje] Komisijos rekomendacijoje dėl įtariamųjų arba kaltinamųjų teisės į teisinę pagalbą baudžiamosiose bylose. Pastarajame dokumente vaikų padėtis yra specialiai aptariama, kiek tai susiję su finansinės padėties įvertinimu ir pagrįstumo įvertinimu¹⁷.

19 straipsnis. Mokymas

64. Teisminės institucijos, teisėsaugos institucijos ir kalinimo įstaigų darbuotojai, dirbantys su vaikų bylomis, turėtų suprasti konkrečias įvairių amžiaus grupių vaikų reikmes ir pasirūpinti, kad procedūros būtų atitinkamai pritaikytos. Šiuo tikslu jas reikia tinkamai mokyti spręsti teisės aktuose numatytų vaikų teisių ir įvairių amžiaus grupių vaikų reikmių klausimus, taip pat vaiko vystymosi ir psichologijos, pedagoginių gebėjimų, bendravimo su įvairių amžiaus grupių ir įvairaus išsivystymo lygio vaikais, taip pat itin pažeidžiamų vaikų padėties klausimus¹⁸. Tokiame mokyme turėtų dalyvauti ir advokatai, kurių specializacija – vaikų bylos.
65. Vaikams paramą ar atkuriamojo teisingumo paslaugas teikiantys asmenys taip pat turėtų būti išmokyti užtikrinti, kad su vaikais būtų elgiamasi pagarbiai, nešališkai ir profesionaliai.

20 straipsnis. Duomenų rinkimas

66. Siekiant stebėti ir vertinti šios direktyvos veiksmingumą, reikia, kad valstybės narės rinktų duomenis, susijusius su šioje direktyvoje nustatytų teisių įgyvendinimu. Tai,

¹⁶ Komisijos ataskaita dėl 2002 m. birželio 13 d. Tarybos pagrindų sprendimo dėl Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių tvarkos įgyvendinimo nuo 2007 m. (COM(2011) 175, 2011 4 11).

¹⁷ Žr. 6 ir 12 punktus.

¹⁸ Tokių pareigų kyla ir iš tarptautinių standartų, nustatytų JT Vaiko teisių konvencijos 40 straipsnio 1 ir 3 dalyse, Europos Tarybos Ministrų komiteto gairių dėl vaiko interesus atitinkančio teisingumo 63 punkte.

be kita ko, teisminių ir teisėsaugos institucijų kaupiami duomenys ir, kiek įmanoma, administraciniai duomenys, kuriuos kaupia sveikatos priežiūros ir socialinės gerovės tarnybos.

21 straipsnis. Išlaidos

67. Šios direktyvos taikymo išlaidas, susijusias su vaiko vertinimu, sveikatos patikrinimu ir apklausos garso ir vaizdo įrašais, padengia valstybės narės, net jei įtariamo ar kaltinamo vaiko atžvilgiu bus priimtas apkaltinamasis nuosprendis.

22 straipsnis. Draudimas bloginti sąlygas

68. Šiuo straipsniu užtikrinama, kad pagal šią direktyvą nustacius bendrus būtiniausius standartus nebūtų pabloginti tam tikrų valstybių narių standartai ir kad būtų išlaikyti Chartijoje ir EŽTK nustatyti standartai. Kadangi šioje direktyvoje nustatomos būtiniausios taisyklės, valstybėms narėms paliekama galimybė nustatyti aukštesnius standartus nei nustatyti šia direktyva.

23 straipsnis. Perkėlimas į nacionalinę teisę

69. Reikalaujama, kad valstybės narės įgyvendintų šią direktyvą [per 24 mėnesius nuo jos paskelbimo] ir kad iki tos pačios datos perduotų Komisijai nuostatų, kuriomis ji perkeliama į nacionalinę teisę, tekstą.
70. Valstybės narės turėtų pranešti apie perkėlimo priemones vienu arba daugiau dokumentų, kuriuose paaiškinamos direktyvos sudėtinių dalių ir nacionalinių perkėlimo priemonių atitinkamų dalių sąsajos.

24 straipsnis. Įsigaliojimas

71. Šiame straipsnyje nustatyta, kad direktyva įsigalios dvidešimtą dieną po jos paskelbimo *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje*.

4. SUBSIDIARUMO PRINCIPAS

72. Šio pasiūlymo tikslų valstybės narės vienos negali deramai pasiekti, nes pasiūlymo tikslas – skatinti valstybių tarpusavio pasitikėjimą, todėl svarbu susitarti dėl visoje Europos Sąjungoje taikomų bendrų būtiniausių procesinių garantijų baudžiamajame procese įtariamiems ar kaltinamiems vaikams standartų. Reikmė imtis ES lygmens veiksmų ir paaiškinimas, kodėl ES turi geresnių galimybių imtis veiksmų užtikrinant specialias garantijas vaikams baudžiamosiose bylose, išsamiau nagrinėjamo prie siūlomos direktyvos pridedamoje poveikio vertinimo ataskaitoje.

5. PROPORCINGUMO PRINCIPAS

73. Pasiūlymas atitinka proporcingumo principą – juo neviršijama to, kas būtina nurodytam tikslui pasiekti Europos lygmeniu. Priemonių, kuriomis būtų siekiama labiau suderinti standartus, pavyzdžiui, amžių, nuo kurio gali būti traukiama baudžiamojon atsakomybėn, jaunimo teismų, nukrypimo nuo teisės sistemų taisyklių, kurie lemtų nemenkus valstybių narių baudžiamosios teisės sistemų pokyčius, buvo atsisakyta. ES veiksmų proporcingumo užtikrinimo tikslais šia direktyva nesiūloma išsamių taisyklių, kurios būtų taikomos vaikams baudžiamosiose bylose. Joje nustatomos būtiniausios taisyklės, kurios yra būtinos norint pasiekti tikslą užtikrinti veiksmingus vaikų apsaugos standartus ir padidinti tarpusavio pasitikėjimą bei teisminį bendradarbiavimą.

6. POVEIKIS BIUDŽETUI

74. Šis pasiūlymas neturi poveikio ES biudžetui.

Pasiūlymas

EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS DIREKTYVA**dėl procesinių garantijų baudžiamosiose bylose įtariamiesiems ar kaltinamiems vaikams**

EUROPOS PARLAMENTAS IR EUROPOS SĄJUNGOS TARYBA,

atsižvelgdami į Sutartį dėl Europos Sąjungos veikimo, ypač į jos 82 straipsnio 2 dalies b punktą,

atsižvelgdami į Europos Komisijos pasiūlymą,

teisėkūros procedūra priimamo akto projektą perdavus nacionaliniams parlamentams,

atsižvelgdami į Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonę¹⁹,

atsižvelgdami į Regionų komiteto nuomonę²⁰,

laikydami įprastos teisėkūros procedūros,

kadangi:

- (1) šios direktyvos tikslas – nustatyti procesines garantijas, kuriomis užtikrinama, kad baudžiamosiose bylose įtariamieji ar kaltinamieji vaikai galėtų suprasti ir sekti procesą ir pasinaudoti savo teise į teisingą bylos nagrinėjimą, bei užkirsti kelią naujiems vaikų nusikaltimams ir skatinti socialinę jų integraciją;
- (2) ši direktyva, kuria nustatomos bendros būtiniausios taisyklės, kuriomis reglamentuojamos įtariamųjų ar kaltinamųjų procesinės teisės, turėtų stiprinti valstybių narių tarpusavio pasitikėjimą baudžiamojo teisingumo sistemomis ir taip pagerinti sprendimų baudžiamosiose bylose tarpusavio pripažinimą. Tokiomis taisyklėmis taip pat turėtų būti pašalintos laisvo piliečių judėjimo visoje valstybių narių teritorijoje kliūtys;
- (3) nors valstybės narės yra Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto ir Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos šalys, patirtis rodo, kad vien tai ne visada suteikia pakankamai pasitikėjimo kitų valstybių narių baudžiamosios teisės sistemomis;
- (4) Stokholmo programoje²¹ labai pabrėžiama, kad reikia stiprinti asmenų teises baudžiamajame procese. Programos 2.4 punkte Europos Vadovų Taryba paragino Komisiją pateikti pasiūlymų, kaip palaipsniui užtikrinti, kad būtų griežčiau paisoma įtariamųjų arba kaltinamųjų teisių²²;

¹⁹ OL C, , p. .

²⁰ OL C, , p. .

²¹ OL C 115, 2010 5 4, p. 1.

²² OL C 291, 2009 12 4, p. 1.

- (5) šiuo metu jau priimtose trys priemonės: Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2010/64/ES²³, Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/13/ES²⁴ ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/48/ES²⁵;
- (6) Direktyva remiamos vaiko teisės, atsižvelgiant į Europos Tarybos gaires dėl vaiko interesus atitinkančio teisingumo;
- (7) baudžiamosiose bylose įtariamais ar kaltinamiems vaikams turėtų būti skiriamas ypatingas dėmesys, kad būtų išsaugomas jų vystymosi ir reintegracijos į visuomenę potencialas;
- (8) Direktyva turėtų būti taikoma vaikams, kuriems įtarimo ar kaltinimo įvykdžius nusikalstamą veiką dieną nebuvo sukakę 18 metų, neatsižvelgiant į jų amžių baudžiamojo proceso metu iki galutinio teismo sprendimo priėmimo;
- (9) Direktyva taip pat taikoma nusikalstamai veikai, įvykdytai to paties įtariamo ar kaltinamo asmens, sulaukusio 18 metų, kai ta nusikalstama veika yra glaudžiai susijusi su nusikalstama veika, dėl kurios baudžiamasis procesas pradėtas, kol asmeniui nebuvo sukakę 18 metų;
- (10) jei asmuo tampa įtariamuoju arba kaltinamuoju jau sulaukęs 18 metų, valstybės narės raginamos taikyti šia direktyva nustatytas procesines garantijas, kol tam asmeniui sukaks 21 metai;
- (11) valstybės narės turėtų nustatyti vaiko amžių remdamosi paties vaiko pateikiama informacija, jo civilinės būklės patikrinimu, dokumentų analize, kitais įrodymais, jei tokių yra; jei tokių įrodymų nėra arba jie negalutiniai, – sveikatos patikrinimo rezultatais;
- (12) ši direktyva turėtų būti įgyvendinama atsižvelgiant į Direktyvos 2012/13/ES ir Direktyvos 2013/48/ES nuostatas. Informacija, susijusi su nedideliais pažeidimais, turėtų būti teikiama tokiomis pačiomis sąlygomis, kaip nustatyta Direktyvos 2012/13/ES 2 straipsnio 2 dalyje. Tačiau šia direktyva suteikiama papildomų garantijų, susijusių su tėvų pareigų turėtoju teiktina informacija ir privaloma teise į advokatą, kad būtų atsižvelgta į specialias vaiko reikmes;
- (13) jei vaiko laisvė yra atimta, raštiškame pranešime apie teises, kuris pateikiamas vaikui kaip nustatyta Direktyvos 2012/13/ES 4 straipsnyje, turėtų būti pateikiama aiškios informacijos apie šia direktyva suteikiamas vaiko teises;
- (14) terminas „tėvų pareigų turėtojas“ reiškia asmenį, turintį tėvų pareigas vaikui, kaip nustatyta Tarybos reglamente (EB) Nr. 2201/2003²⁶. Tėvų pareigos – visos teisės ir pareigos, susijusios su vaiko asmeniu ar turtu, suteikiamos fiziniam ar juridiniam asmeniui teismo sprendimu, teisės aktais nustatyta tvarka ar juridinę galią turinčiu susitarimu, įskaitant globos teises ir bendravimo teises;

²³ 2010 m. spalio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2010/64/ES dėl teisės į vertimo žodžiu ir raštu paslaugas baudžiamajame procese, OL L 280, 2010 10 26, p. 1.

²⁴ 2012 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/13/ES dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese, OL L 142, 2012 6 1, p. 1.

²⁵ 2013 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/48/ES dėl teisės turėti advokatą vykstant baudžiamajam procesui ir Europos arešto orderio vykdymo procedūroms ir dėl teisės reikalauti, kad po laisvės atėmimo būtų informuota trečioji šalis, ir teisės susisiekti su trečiaisiais asmenimis ir konsulinėmis įstaigomis laisvės atėmimo metu, OL L 294, 2013 11 6, p. 1.

²⁶ 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, OL L 338, 2003 12 23, p. 1.

- (15) vaikams turėtų būti suteikta teisė į tai, kad tėvų pareigų turėtojas būtų žodžiu arba raštu informuotas apie taikytinas procesines teises. Ta informacija turėtų būti suteikiama nedelsiant ir būti pakankamai išsami, kad būtų galima užtikrinti teisingą procesą ir veiksmingą naudojimąsi vaiko teisėmis į gynybą. Jei informacijos apie vaiko teises pateikimas tėvų teisių turėtojui prieštarautų vaiko interesams, reikėtų informuoti kitą tinkamą suaugusįjį;
- (16) vaikams neturėtų būti suteikiama galimybė atsisakyti teisės į advokatą, nes jie negali visapusiškai suprasti ir sekti baudžiamojo proceso. Todėl advokato dalyvavimas ar pagalba vaikams yra privaloma;
- (17) kai kuriose valstybėse narėse kita institucija nei prokuratūros ar teismai, turintys jurisdikciją baudžiamosiose bylose, turi kompetenciją taikyti kitas nei laisvės apribojimas sankcijas už palyginti nedidelius pažeidimus. Tai gali būti, pavyzdžiui, eismo pažeidimai, kurie padaromi itin dažnai ir kurie gali būti nustatomi vykdant eismo kontrolę. Tokiais atvejais būtų nepagrįsta reikalauti, kad kompetentingos valdžios institucijos užtikrintų teisę į privalomą advokato skyrimą. Kai valstybės narės teisėje numatyta, kad sankcijas už nedidelius pažeidimus nustato tokia institucija, ir yra numatyta teisė apeliacine tvarka kreiptis į jurisdikciją baudžiamosiose bylose turintį teismą arba perduoti bylą tokiam teismui, teisė į privalomą advokato skyrimą turėtų būti taikoma tik teismo byloms po tokio apeliacinio skundo arba bylos perdavimo. Kai kuriose valstybėse narėse bylas, kuriose dalyvauja vaikai, gali tvarkyti prokuratūros, galinčios nustatyti sankcijas. Tokiu atveju vaikams turėtų būti privalomai skiriamas advokatas;
- (18) kai kuriose valstybėse narėse tam tikri nedideli pažeidimai, visų pirma nedideli eismo taisyklių pažeidimai, nedideli savivaldybių nustatytų bendrų taisyklių pažeidimai ir nedideli viešosios tvarkos pažeidimai, laikomi nusikalstama veika. Tokių nedidelių pažeidimų atveju būtų neproporcinga reikalauti, kad kompetentingos valdžios institucijos užtikrintų teisę į privalomą advokato skyrimą. Kai valstybės narės teisėje nustatyta, kad nedidelių pažeidimų atveju laisvės apribojimas negali būti skiriamas kaip sankcija, teisė į privalomą advokato skyrimą turėtų būti taikoma tik baudžiamajame procese teisme, turinčiame jurisdikciją baudžiamosiose bylose;
- (19) baudžiamosiose bylose įtariamiesiems ar kaltinamiesiems vaikams turėtų būti suteikiama teisė į individualų vertinimą siekiant nustatyti jų specifines reikmes apsaugos, švietimo, mokymo ir socialinės integracijos srityje ir įvertinti, ar ir koku mastu baudžiamojo proceso metu jam reikės taikyti specialias priemones, bei jo baudžiamosios atsakomybės mastą ir bausmės ar korekcinės priemonės adekvatumą;
- (20) siekiant užtikrinti suimto ar sulaikyto vaiko asmens neliečiamybę, vaikui turėtų būti suteikta galimybė pasitikrinti sveikatą. Sveikatos patikrinimą turėtų atlikti gydytojas;
- (21) siekiant užtikrinti pakankamą vaikų, kurie ne visada supranta jiems užduodamus klausimus, apsaugą, išvengti sunkumų, susijusių su apklausos turiniu, ir dažno klausimų kartojimo, turėtų būti daromas vaiko apklausos garso ir vaizdo įrašas. Ši nuostata netaikoma apklausoms, kurių reikia vaiko tapatybei nustatyti;
- (22) tačiau būtų neproporcinga reikalauti, kad kompetentingos institucijos užtikrintų garso ir vaizdo įrašus visomis aplinkybėmis. Reikia tinkamai atsižvelgti į bylos sudėtingumą, inkriminuojamos nusikalstamos veikos sunkumą ir potencialias bausmes. Jei vaiko laisvė yra apribota iki apkaltinamojo nuosprendžio, turėtų būti daromas bet kokios vaiko apklausos garso ir vaizdo įrašas;

- (23) tokie garso ir vaizdo įrašai turi būti prieinami tik teisminėms institucijoms ir proceso šalims. Be to, vaikų apklausos turėtų būti atliekamos atsižvelgiant į vaikų amžių ir brandą;
- (24) sprendamos teisinės pagalbos klausimus, valstybės narės turėtų siekti nustatyti taisykles, kuriomis užtikrinamas veiksmingas vaiko teisės į advokatą taikymas;
- (25) sulaikymo įstaigose vaikai yra itin pažeidžiami. Įvertinus tikėtiną riziką vaiko fiziniam, protiniam ir socialiniam vystymuisi, reikėtų dėti specialias pastangas, kad būtų išvengta vaiko laisvės apribojimo. Kompetentingos institucijos turėtų apsvarstyti alternatyvias priemones ir jas taikyti, kai tai labiausiai atitinka vaiko interesus. Tai, be kita ko, gali būti prievolė teikti ataskaitas kompetentingai institucijai, kontaktų su tam tikrais asmenimis apribojimas, reikalavimas dalyvauti terapinio ar priklausomybės gydymo programose ir švietimo priemonės;
- (26) apribojus laisvę, vaikams turėtų būti taikomos specialios apsaugos priemonės. Visų pirma jie turėtų būti laikomi atskirai nuo suaugusiųjų, nebent tai neatitiktų vaiko interesų, kaip nustatyta JT Vaiko teisių konvencijos 37 straipsnio c punkte. Kai sulaikytam vaikui sukanka 18 metų, pagrįstais atvejais atsižvelgiant į individualias bylos aplinkybes jam turėtų būti suteikta galimybė likti toje pačioje sulaikymo įstaigoje. Elgesiui su sulaikytais vaikais, turint omenyje jų pažeidžiamumą, reikia skirti ypatingą dėmesį. Vaikams turėtų būti sudaromos jų reikmes atitinkančios sąlygos mokytis;
- (27) tiesiogiai su vaikais bendraujantys specialistai turėtų atsižvelgti į konkrečias įvairių amžiaus grupių vaikų reikmes ir pasirūpinti, kad procedūros būtų atitinkamai pritaikytos. Šiuo tikslu jie turėtų būti specialiai parengti dirbti su vaikais;
- (28) vaikų bylos neturėtų būti nagrinėjamos viešuose posėdžiuose, kad būtų apsaugotas jų privatumas ir palengvinta reintegracija į visuomenę. Išskirtiniais atvejais teismas, tinkamai atsižvelgęs į vaiko interesus, gali nuspręsti rengti viešą posėdį;
- (29) siekiant užtikrinti tinkamą pagalbą ir paramą vaikui, tėvų teisės turėtojai ar kitam tinkamam suaugusiajam turėtų būti suteikta galimybė dalyvauti teismo posėdžiuose, kuriuose dalyvauja įtariamasis ar kaltinamas vaikas;
- (30) kaip aiškina Europos žmogaus teisių teismas, kaltinamojo teisė asmeniškai dalyvauti teismo procese yra grindžiama teise į teisingą bylos nagrinėjimą, kuri numatyta Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnyje;
- (31) šia direktyva nustatytos teisės turėtų būti taikomos vaikams, kurių atžvilgiu atliekama Europos arešto orderio vykdymo procedūra, nuo jų sulaikymo vykdančiojoje valstybėje momento;
- (32) bet kokie šia direktyva nustatyti vaiko vertinimai, sveikatos patikrinimai bei apklausos garso ir vaizdo įrašai vaikui turėtų būti nemokami;
- (33) siekiant stebėti ir įvertinti šios direktyvos veiksmingumą, reikia, kad valstybės narės rinktų duomenis, susijusius su šioje direktyvoje nustatytų teisių įgyvendinimu. Tai, be kita ko, teisminių ir teisėsaugos institucijų kaupiami duomenys ir, kiek įmanoma, administraciniai duomenys, kuriuos kaupia sveikatos priežiūros ir socialinės gerovės tarnybos, kiek tai susiję su šia direktyva nustatytais teisėmis, visų pirma susiję su vaikų, kuriems skirtas advokatas, individualių vertinimų, apklausų garso ir vaizdo įrašų ir vaikų, kurių laisvė yra apribota, skaičiumi;
- (34) šia direktyva puoselėjamos Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartijoje ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje nustatytos pagrindinės

teisės ir principai, įskaitant draudimą kankinti ir kitaip žiauriai, nežmoniška ar žeminančiai elgtis, teisę į laisvę, saugumą, teisę į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą, teisę į asmens neliečiamybę, vaiko teises, neįgaliųjų integraciją, teisę į veiksmingas teisių gynimo priemones ir teisingą bylos nagrinėjimą, nekaltumo prezumpciją ir teisę į gynybą. Šią direktyvą reikėtų įgyvendinti remiantis minėtomis teisėmis ir principais;

- (35) šia direktyva nustatomi būtiniausi reikalavimai. Valstybės narės gali išplėsti šioje direktyvoje nustatytas teises, kad užtikrintų aukštesnio lygio apsaugą. Tokia aukštesnio lygio apsauga neturėtų sudaryti kliūčių teismo sprendimų tarpusavio pripažinimui, kurį tomis būtiniausiomis taisyklėmis siekiama palengvinti. Apsaugos lygis niekada neturėtų būti žemesnis už Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartijoje ar Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje nustatytus standartus, kaip išaiškinta Europos Sąjungos Teisingumo Teismo ar Europos žmogaus teisių teismo praktikoje;
- (36) kadangi šios direktyvos tikslų, t. y. nustatyti bendrus būtiniausius procesinių garantijų baudžiamosiose bylose įtariamiesiems ar kaltinamiesiems vaikams standartus, valstybės narės vienos negali deramai pasiekti ir kadangi dėl priemonės masto jų būtų geriau siekti Sąjungos lygmeniu, laikydamosi Europos Sąjungos sutarties 5 straipsnyje nustatyto subsidiarumo principo, Sąjunga gali patvirtinti priemones. Pagal tame straipsnyje nustatytą proporcingumo principą šia direktyva neviršijama to, kas būtina nurodytiems tikslams pasiekti;
- (37) [pagal prie Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo pridėto Protokolo Nr. 21 dėl Jungtinės Karalystės ir Airijos pozicijos dėl laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės 3 straipsnį tos valstybės narės pranešė apie savo norą dalyvauti priimant ir taikant šią direktyvą] ARBA [pagal prie Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo pridėto Protokolo Nr. 21 dėl Jungtinės Karalystės ir Airijos pozicijos dėl laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės 1 ir 2 straipsnius ir nepažeidžiant to Protokolo 4 straipsnio, tos valstybės narės nedalyvaus priimant šią direktyvą ir ji nebus joms privaloma ar taikoma]²⁷;
- (38) pagal Protokolo Nr. 22 dėl Danijos pozicijos, pridėto prie Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo, 1 ir 2 straipsnius Danija nedalyvauja priimant šią direktyvą ir ji nėra jai privaloma ar taikoma;
- (39) pagal 2011 m. rugsėjo 28 d. bendrą valstybių narių ir Komisijos politinį pareiškimą dėl aiškinamųjų dokumentų²⁸ valstybės narės įsipareigojo pagrįstais atvejais prie pranešimų apie direktyvos perkėlimo priemones pridėti vieną arba daugiau dokumentų, kuriuose paaiškinamos direktyvos sudėtinių dalių ir nacionalinių perkėlimo priemonių atitinkamų dalių sąsajos. Teisės aktų leidėjas mano, kad šios direktyvos atveju tokių dokumentų pateikimas yra pagrįstas,

²⁷ Galutinis šios direktyvos konstatuojamosios dalies tekstas priklausys nuo to, kokios pozicijos Jungtinė Karalystė ir Airija laikysis pagal Protokolo Nr. 21 nuostatas.

²⁸ OL C 369, 2011 12 17, p. 14.

PRIĖMĖ ŠIĄ DIREKTYVĄ:

1 straipsnis

Dalykas

Šia direktyva nustatomos būtiniausios taisyklės, kuriomis reglamentuojamos tam tikros baudžiamajame procese įtariamų ar kaltinamų vaikų ir vaikų, kurių atžvilgiu taikoma perdavimo procedūra pagal Tarybos pagrindų sprendimą 2002/584/TVR²⁹ (dėl Europos arešto orderio [...] tvarkos), teisės.

2 straipsnis

Taikymo sritis

1. Direktyva taikoma vaikams baudžiamosiose bylose nuo to momento, kai jie įtariamai arba apkaltinami padarę nusikalstamą veiką iki baudžiamojo proceso pabaigos.
2. Direktyva taikoma vaikams, kurių atžvilgiu atliekama Europos arešto orderio vykdymo procedūra, nuo jų sulaikymo vykdančiojoje valstybėje narėje momento.
3. Direktyva taikoma pirmoje dalyje nurodytiems įtariamiesiems ar kaltinamiesiems baudžiamosiose bylose ir antroje dalyje nurodytiems asmenims, kurių atžvilgiu atliekama Europos arešto orderio vykdymo procedūra ir kurie baudžiamojo proceso metu sulaukia pilnametystės.
4. Direktyva taip pat taikoma vaikams, kurie įtariamaisiais ar kaltinamaisiais tampa policijos ar kitos teisėsaugos institucijos apklausų metu.
5. Ši direktyva nedaro poveikio nacionalinėms taisyklėms, kuriomis reglamentuojama baudžiamoji atsakomybė.

3 straipsnis

Apibrėžtis

Šioje direktyvoje terminas „vaikas“ reiškia jaunesnį negu 18 metų asmenį.

4 straipsnis

Vaiko teisė į informaciją

1. Valstybės narės užtikrina, kad vaikai būtų nedelsiant informuoti apie savo teises pagal Direktyvą 2012/13/ES. Jie taip pat turėtų būti informuojami apie toliau nurodytas teises, priklausančias tai pačiai sričiai, kaip ir Direktyva 2012/13/ES nustatytos teisės:
  - (1) vaiko teisę į tai, kad tėvų teisių turėtojas būtų informuotas, kaip nustatyta 5 straipsnyje;

²⁹ 2002 m. birželio 13 d. Tarybos pagrindų sprendimas 2002/584/TVR dėl Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių tvarkos, OL L 190, 2002 7 18, p. 1.

- (2) teisę į advokatą, kaip nustatyta 6 straipsnyje;
  - (3) teisę į individualų vertinimą, kaip nustatyta 7 straipsnyje;
  - (4) teisę į sveikatos patikrinimą, kaip nustatyta 8 straipsnyje;
  - (5) teisę į laisvę ir teisę specialias sąlygas sulaikymo įstaigose, kaip nustatyta 10 ir 12 straipsniuose;
  - (6) teisę į privatumo apsaugą, kaip nustatyta 14 straipsnyje;
  - (7) teisę reikalauti, kad tėvų pareigų turėtojas dalyvautų teismo posėdžiuose, kaip nustatyta 15 straipsnyje;
  - (8) teisę asmeniškai dalyvauti teismo posėdyje, kaip nustatyta 16 straipsnyje;
  - (9) teisę į teisinę pagalbą, kaip nustatyta 18 straipsnyje.
2. Valstybės narės užtikrina, kad vaiko laisvės apribojimo atveju į jiems pateikiamą pranešimą apie teises, suteiktas Direktyva 2012/13/ES, būtų įtrauktos ir šia direktyva suteikiamos teisės.

5 straipsnis

Vaiko teisė į tai, kad būtų informuotas tėvų pareigų turėtojas

Valstybės narės užtikrina, kad tėvų teisių turėtojui arba, jei tai prieštarauja vaiko interesams, kitam tinkamam suaugusiajam būtų pateikiama informacija, kuri pateikiama vaikui pagal 4 straipsnį.

6 straipsnis

Privaloma teisė į advokatą

1. Valstybės narės užtikrina, kad vaikui būtų teikiama advokato pagalba visą baudžiamąjį procesą pagal Direktyvą 2013/48/ES. Teisės į advokatą atsisakyti negalima.
2. Teisė į advokatą taip pat taikoma baudžiamiesiems procesams, kurie gali baigtis prokurorui nutraukus bylą, jei vaikas tenkina tam tikras sąlygas.

7 straipsnis

Teisė į individualų vertinimą

1. Valstybės narės užtikrina, kad būtų atsižvelgta į specifines vaikų reikmes apsaugos, švietimo, mokymo ir socialinės integracijos srityje.
2. Šiuo tikslu vaikai vertinami individualiai. Atliekant vertinimą itin daug dėmesio skiriama vaiko asmenybei ir brandai bei jo ekonominei ir socialinei aplinkai.
3. Individualus vertinimas atliekamas tinkamu proceso etapu ir ne vėliau kaip iki priimančiamajam aktą.
4. Individualaus vertinimo mastas ir išsamumas gali skirtis priklausomai nuo bylos aplinkybių, inkriminuojamos nusikalstamos veikos sunkumo ir bausmės, kurią vaikas gautų, jeigu būtų pripažintas kaltu už inkriminuojamą nusikalstamą veiką, taip pat

nuo to, ar vaikas dėl nusikalstamos veikos jau anksčiau buvo patekęs į kompetentingų institucijų akiratį.

5. Individualus vertinimas atliekamas glaudžiai dalyvaujant pačiam vaikui.
6. Jeigu aplinkybės, kurios yra individualaus vertinimo pagrindas, labai pasikeičia, valstybės narės užtikrina, kad vertinimas būtų atnaujinamas viso baudžiamojo proceso metu.
7. Valstybės narės gali netaikyti 1 dalyje nustatytos prievolės, kai atsižvelgiant į aplinkybes ir į tai, ar vaikas dėl nusikalstamos veikos jau anksčiau buvo patekęs į valstybių narių institucijų akiratį, atlikti individualų vertinimą būtų neproporcinga.

8 straipsnis

Teisė į sveikatos patikrinimą

1. Vaiko laisvės apribojimo atveju valstybės narės užtikrina, kad vaikui būtų suteikta galimybė pasitikrinti sveikatą visų pirma siekiant įvertinti bendrą fizinę ir psichinę jo būklę ir pajėgumą dalyvauti apklausoje ar kitoje tiriamojoje ir įrodymų rinkimo veikloje ar susidurti su priemonėmis, kurių prieš jį imamasi ar ketinama imtis.
2. Teisė prašyti atlikti sveikatos patikrinimą suteikiama šiems asmenims:
  - (a) vaikui;
  - (b) tėvų teisių turėtojui arba tinkamam suaugusiajam, kaip nurodyta 5 straipsnyje;
  - (c) vaiko advokatui.
3. Sveikatos patikrinimo išvados išdėstomos raštu.
4. Valstybės narės užtikrina, kad sveikatos patikrinimą būtų galima pakartoti, jei to reikalauja aplinkybės.

9 straipsnis

Vaikų apklausa

1. Valstybės narės užtikrina, kad atliekant vaikų apklausą policijoje ar kitoje teisėsaugos institucijoje iki priimant kaltinamąjį aktą būtų daromas garso ir vaizdo įrašas, nebent tai būtų neproporcinga atsižvelgiant į bylos sudėtingumą, inkriminuojamos nusikalstamos veikos sunkumą ir galimą bausmę.
2. Vaiko apklausos garso ir vaizdo įrašas turėtų būti daromas visada, jei vaiko laisvė yra apribota, nepriklausomai nuo baudžiamojo proceso etapo.
3. 1 dalis nedaro poveikio galimybei užduoti klausimus vaiko tapatybei nustatyti nedarant garso ir vaizdo įrašo.

10 straipsnis

Teisė į laisvę

1. Valstybės narės užtikrina, kad vaiko laisvės apribojimas iki kaltinamojo nuosprendžio priėmimo būtų taikomas tik kraštutiniu atveju ir kuo trumpiau. Be to, reikia tinkamai atsižvelgti į vaiko amžių ir padėtį.

2. Valstybės narės užtikrina, kad bet kokiam vaiko laisvės apribojimui iki kaltinamojo nuosprendžio priėmimo būtų taikoma reguliari teisminė peržiūra.

11 straipsnis

Alternatyvios priemonės

1. Valstybės narės užtikrina, kad tuo atveju, kai patenkinamos laisvės apribojimo sąlygos, kompetentingos institucijos, jei įmanoma, imtųsi alternatyvių priemonių.
2. Alternatyvios priemonės, be kita ko, gali būti:
  - (a) prievolė vaikui gyventi konkrečioje gyvenamojoje vietoje,
  - (b) kontaktų su tam tikrais asmenimis apribojimas,
  - (c) prievolė teikti ataskaitas kompetentingoms institucijoms,
  - (d) dalyvavimas terapinio ar priklausomybės gydymo programose,
  - (e) dalyvavimas švietimo programose.

12 straipsnis

Teisė į specialias sąlygas laisvės apribojimo atveju

1. Valstybės narės užtikrina, kad vaikai būtų laikomi atskirai nuo suaugusiųjų, nebent tai neatitiktų vaiko interesų. Kai sulaikytam vaikui sukanka 18 metų, valstybės narės pagrįstais atvejais atsižvelgdamos į individualias sulaikytojo asmens aplinkybes suteikia jam galimybę likti toje pačioje sulaikymo įstaigoje.
2. Valstybės narės laisvės apribojimo laikotarpiu imasi visų reikiamų priemonių, kad:
  - (a) užtikrintų ir išsaugotų vaiko sveikatą ir fizinį vystymąsi;
  - (b) užtikrintų vaiko teisę į švietimą ir mokymąsi;
  - (c) užtikrintų veiksmingą ir reguliarią teisės į šeiminių gyvenimą, įskaitant šeiminių ryšių palaikymą, taikymą;
  - (d) skatintų vaiko vystymąsi ir jo būsimą integraciją į visuomenę.

13 straipsnis

Savalaikis ir kruopštus bylų nagrinėjimas

1. Valstybės narės užtikrina, kad baudžiamasis procesas, kuriame dalyvauja vaikai, būtų vykdomas sparčiai ir pakankamai kruopščiai.
2. Valstybės narės užtikrina, kad su vaikais būtų elgiamasi atsižvelgiant į jų amžių, specialius poreikius, brandą bei supratimo lygį ir į visus bendravimo sunkumus, kurių jie gali turėti.

14 straipsnis

Teisė į privatumo apsaugą

1. Valstybės narės užtikrina, kad baudžiamasis procesas, kuriame dalyvauja vaikai, nebūtų viešas, nebent, atsižvelgiant į vaiko interesus, išskirtinės aplinkybės pateisintų tokią išimtį.
2. Valstybės narės užtikrina, kad kompetentingos institucijos baudžiamosiose bylose imtųsi reikiamų priemonių, kad apsaugotų vaiko ir jo šeimos narių privatumą, įskaitant jų vardus ir pavardes bei atvaizdus. Valstybės narės užtikrina, kad valdžios institucijos neviešintų informacijos, iš kurios būtų galima nustatyti vaiko tapatybę.
3. Valstybės narės užtikrina, kad 9 straipsnio 1 dalyje nurodyti įrašai nebūtų viešinami.

15 straipsnis

Tėvų pareigų turėtojo teisė dalyvauti teismo posėdžiuose

Valstybės narės užtikrina, kad tėvų pareigų turėtojas ar kitas tinkamas suaugusysis, kaip nustatyta 5 straipsnyje, galėtų dalyvauti teismo posėdžiuose, kuriuose dalyvauja vaikas.

16 straipsnis

Vaiko teisė asmeniškai dalyvauti teismo posėdyje, kuriame sprendžiamas jo kaltumo klausimas

1. Valstybės narės užtikrina, kad vaikai dalyvautų teismo posėdyje.
2. Valstybės narės užtikrina, kad vaikui nedalyvaujant teismo posėdyje, kuriame sprendžiamas jo kaltumo klausimas, jam būtų suteikta teisė į procedūrą, kurioje jis turi teisę dalyvauti ir kurioje galima iš naujo nustatyti bylos faktines aplinkybes, įskaitant naujų įrodymų tyrimą, ir kuri galėtų baigtis pirminio sprendimo atšaukimu.

17 straipsnis

Europos arešto orderio vykdymo procedūra

1. Valstybės narės užtikrina, kad perduoti prašomam vaikui būtų suteiktos 4, 5, 6, 8, 10, 11, 12, 14, 15 ir 18 straipsniuose nustatytos teisės vykdančiojoje valstybėje narėje po sulaikymo pagal Europos arešto orderio vykdymo procedūrą.
2. Nepažeidžiant Pagrindų sprendimo 2002/584/TVR 12 straipsnio, vykdančiosios institucijos imasi visų priemonių, kad vaikų, kurių atžvilgiu atliekama Europos arešto orderio vykdymo procedūra, laisvės apribojimo trukmė būtų apribota.

18 straipsnis

Teisė į teisinę pagalbą

Valstybės narės užtikrina, kad nacionalinėmis teisinės pagalbos nuostatomis būtų veiksmingai įgyvendinama teisė į advokatą, kai nustatyta 6 straipsnyje.

19 straipsnis

Mokymas

1. Valstybės narės užtikrina, kad teisminių, teisėsaugos institucijų ir kalinimo įstaigų darbuotojai, dirbantys su vaikų bylomis, būtų specialistai, kurių specializacija – baudžiamosios bylos, kuriose dalyvauja vaikai. Jie mokomi dirbti tokiose srityse kaip vaikų teisės, tinkami apklausos metodai, vaikų psichologija, bendravimas vaikui pritaikyta kalba ir pedagoginiai gebėjimai.
2. Valstybės narės užtikrina, kad vaikus ginantys advokatai taip pat būtų specialiai parengti.
3. Pasitelkdamos savo viešąsias tarnybas arba finansuodamos vaikų rėmimo organizacijas, valstybės narės skatina iniciatyvas, pagal kurias vaikams paramą ar atkuriamojo teisingumo paslaugas teikiantys subjektai būtų adekvačiai, atsižvelgiant į jų kontaktą su vaikais, mokomi ir laikytųsi profesinių reikalavimų, siekiant užtikrinti, kad tokios paslaugos būtų teikiamos nešališkai, pagarbiai ir profesionaliai.

20 straipsnis

Duomenų rinkimas

1. Valstybės narės iki [...], o po to kas trejus metus perduoda Komisijai duomenis, rodančius, kaip įgyvendinamos šioje direktyvoje nustatytos teisės.
2. Tai, be kita ko, vaikų, kuriems skirtas advokatas, individualių vertinimų, apklausų garso ir vaizdo įrašų bei vaikų, kurių laisvė buvo apribota, skaičius.

21 straipsnis

Išlaidos

Valstybės narės padengia išlaidas, patirtas taikant 7, 8 ir 9 straipsnius, neatsižvelgiant į proceso baigtį.

22 straipsnis

Draudimas bloginti sąlygas

Jokia šios direktyvos nuostata negali būti aiškinama kaip ribojanti teises ir procesines garantijas, kurios užtikrinamos pagal Chartiją, EŽTK, kitas susijusias tarptautinės teisės, visų pirma JT Vaiko teisių konvencijos, nuostatas arba valstybių narių teisės nuostatas, kuriose numatoma aukštesnio lygio apsauga, arba kaip nukrypstanti nuo jų.

23 straipsnis

Perkėlimas į nacionalinę teisę

1. Valstybės narės šiai direktyvai įgyvendinti būtinus įstatymus ir kitus teisės aktus priima per [24 mėnesius nuo jos paskelbimo]. Apie tai jos nedelsdamos praneša Komisijai.

2. Valstybės narės, tvirtindamos šias priemones, daro jose nuorodą į šią direktyvą arba tokia nuoroda daroma jas oficialiai skelbiant. Nuorodos darymo tvarką nustato valstybės narės.
3. Valstybės narės pateikia Komisijai šios direktyvos taikymo srityje priimtų nacionalinės teisės aktų pagrindinių nuostatų tekstus.

24 straipsnis

Įsigaliojimas

Ši direktyva įsigalioja dvidešimtą dieną po jos paskelbimo *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje*.

25 straipsnis

Adresatai

Ši direktyva pagal Sutartis skirta valstybėms narėms.

Priimta Briuselyje

Europos Parlamento vardu
Pirmininkas

Tarybos vardu
Pirmininkas